Boekbespreking

Externe verslaggeving
nieuwe stijl

F.G. Volmer en F.A.M.J. Faas
InterFaas Onderzoek en Advies, Boekel, 1993, 256 pp.

In dit boek staan twee aspecten centraal: een verslag van pogingen de grondslagen van de externe verslaggeving te formuleren (hoofdstuk 2 t/m 4) en een bespreking van enkele actuele verslaggevingsvraagstukken (hoofdstuk 5 t/m 14). Ten aanzien van de grondslagen van de verslaggeving wordt o.a. aandacht besteed aan conceptual frameworks. De volgende specifieke verslaggevingsonderwerpen komen aan de orde: prijsgrondslagen, stelselmatigheid, deelnemingen en consolidatie, goodwill, merken en uitgaverechten, onderhanden werk, voorzieningen, vreemde valuta, toekomstinformatie in het jaarverslag en capita selecta (het toegevoegde waarde overzicht, cash flow accounting en human resource accounting).
Het boek beoogt een 'advanced' benadering te geven, waarin de behandeling van actuele verslaggevingsvraagstukken centraal staat. Om het vrijblijvende karakter van een 'case-methode' in te perken 'dient een algemeen verslaggevingsmodel te worden aangeboden waaruit de gevonden oplossingen in principe zijn af te leiden. Natuurlijk niet via de regels van de 'formele' logica maar met behulp van fantasie en creativiteit aangevuld met een gezonde dosis relativeringsvermogen' (pag. 3). Fantasie en creativiteit kunnen inderdaad niet aan de schrijvers ontzegd worden. Maar fantasie kan op hol slaan en creativiteit kan tot luchtkastelen leiden. Zijn de schrijvers erin geslaagd om dat te vermijden? In verschillende hoofdstukken worden originele oplossingen geboden voor verslaggevingsvraagstukken, waaraan een, mijns inziens eenzijdige, interpretatie van het voorzichtigheidsbeginsel ten grondslag ligt. Ik zal dit in het onderstaande adstrueren.

Structuur en keuze van de behandelde onderwerpen

Allereerst een drietal opmerkingen over de structuur van het boek en de keuze van de behandelde onderwerpen.
1) In het voorwoord wordt, zoals hiervoor reeds aangegeven, een algemeen verslaggevingsmodel beloofd, waaruit de gevonden oplossingen in principe zijn af te leiden. Ik neem aan dat hier dan met name gedoeld kan worden op het 'conceptual framework', zoals dat door het International Accounting Standards Committee en in verschillende landen is opgesteld.
Een conceptual framework dient als richtinggevend kader bij het formuleren en toepassen van financieel-economische verslaggevingstechnieken, aldus de schrijvers (pag. 31). De drie behandelde conceptual frameworks gaan in op de doelstellingen van de jaarrekening, de kwalitatieve eigenschappen van informatie, de elementen van de jaarrekening (actief, passief of schuld, eigen vermogen, bate, last), de verwerking (recognition) en de waardering (measurement). Men zou dan mogen verwachten dat dit 'richtinggevend kader' ook in de verschillende hoofdstukken waarin de actuele verslaggevingsvraagstukken aan de orde komen als leidraad wordt gehanteerd. Hier is echter zeer weinig van terug te vinden: in de hoofdstukken 5 t/m 14 komt het conceptual framework niet meer aan de orde, hoewel de meeste, zo niet alle onderwerpen zich goed lenen voor een beschouwing in dit licht (denk aan de vele artikelen, alsmede de Beschouwing van de Raad voor de Jaarverslaggeving, over de definiëring, verwerking en waardering van immateriële vaste activa). Slechts één aspect van de algemene beginselen wordt volledig uit zijn verband gerukt en komt te pas en te onpas terug bij veel van de behandelde onderwerpen, namelijk het voorzichtigheidsbeginsel. Hierover later meer.
2) De in de hoofdstukken 5 t/m 14 behandelde onderwerpen zijn voor een deel gebaseerd op of samenvattingen van eerder gepubliceerde artikelen van beide auteurs. Dit geldt voor hoofdstuk 5 over prijsgrondslagen (Volmer, in De Accountant, mei 1988), hoofdstuk 7 over deelnemingen en consolidatie (Faas, in MAB, april 1989), hoofdstuk 8 over de verwerking van goodwill (Volmer, in De Accountant, juli/augustus 1993), hoofdstuk 11 over voorzieningen (Volmer, in De Accountant, september 1989), hoofdstuk 12 over vreemde valuta (Volmer, in De Accountant, november 1992 en december 1992), en hoofdstuk 13 over toekomstinformatie in het jaarverslag (o.a. Faas, in MAB, september 1986 en De Accountant, september 1987). Hoofdstuk 12 is een nagenoeg letterlijke weergave van de beide artikelen in De Accountant van Volmer, met uitzondering van een schema waar op pag. 203 wel naar wordt verwezen, maar dat niet is opgenomen in het boek. De paragrafen 8.3 t/m 8.5 en de paragrafen 11.2 t/m 11.5 zijn bijna letterlijk terug te vinden in De Accountant. Dit is op zich niet bezwaarlijk. Het verklaart wellicht wel waarom bij deze onderwerpen het 'richtinggevend kader' niet expliciet aan de orde komt. Het verklaart wellicht ook een zekere willekeur en geringe samenhang van de verschillende hoofdstukken. De hoofdstukken 5 t/m 14 zijn volledig zelfstandig leesbaar. Er wordt geen motivering gegeven voor de keuze van de actuele verslaggevingsvraagstukken die in deze hoofdstukken aan de orde komen. Voorts moet worden geconstateerd dat enkele belangrijke onderwerpen volledig ontbreken, zoals financiële instrumenten, belastingen, pensioenen, leasing, segmentatie en dat er weinig aandacht wordt besteed aan waarderingsgrondslagen (met uitzondering van het HIFO-stelsel). Het is ook verwonderlijk dat er wel aandacht wordt besteed aan de staat

van toegevoegde waarde en nauwelijks aan het kasstroomoverzicht (alleen in hoofdstuk 2 over het getrouwe beeld). Er is nauwelijks sprake van evenwichtigheid. Bijvoorbeeld in hoofdstuk 5 over prijsgrondslagen wordt uitgebreid ingegaan op het zogenaamde HIFO-stelsel van voorraadwaardering, terwijl andere waarderings- en prijsgrondslagen niet/nauwelijks aan de orde komen. Onderwerpen als prijsgrondslagen, merken en uitgaverechten en onderhanden werk krijgen relatief weinig, deelnemingen en consolidatie, goodwill en vreemde valuta krijgen relatief veel pagina's toegewezen. In het hoofdstuk over vreemde valuta wordt uitsluitend aandacht besteed aan de omrekening van de jaarrekening van een groepsmaatschappij uitgedrukt in vreemde valuta in de rapporteringsvaluta van de moedermaatschappij ten behoeve van de consolidatie, terwijl geen aandacht wordt besteed aan de verantwoording van vreemde valutatransacties.

3) De kwaliteit van de hoofdstukken is zeer verschillend. Met name de hoofdstukken 6 over stelselmatigheid, 7 over deelnemingen en consolidatie, 13 over toekomstinformatie in het jaarverslag en 14 capita selecta, zijn zeer lezenswaardig. De hoofdstukken 6 en 7 worden geïllustreerd met interessante cases. Op veel andere hoofdstukken heb ik echter fundamentele kritiek.

De grondslagen van de externe verslaggeving

De hoofdstukken 2 t/m 4 behandelen de grondslagen van de externe verslaggeving, aldus de auteurs. Hoofdstuk 2 heeft als titel 'Het getrouwe beeld in de jaarrekening'. Beschouwingen over het 'getrouwe beeld' geven de auteurs echter aanleiding tot enkele uitwijdingen, die hier nauwelijks passen. Zo wordt o.a. in dit hoofdstuk behandeld 'het zuivere verslaggevingsmodel van Pacioli', de invloed van cultuur, het voorzichtigheidsbeginsel (in een paragraaf over de doelstellingen van de jaarrekening) en het kasstroomoverzicht. Hoewel conceptual frameworks pas gedefinieerd en behandeld worden in hoofdstuk 3, komt in paragraaf 2.3 'het conceptual framework van Pacioli (1494)' aan de orde. Hier wordt blijkbaar een andere definitie van een conceptual framework gehanteerd dan in hoofdstuk 3. Pacioli heeft 'het systeem van het internationale handelscentrum Venetië als uitgangspunt genomen ..., welke superieur was aan andere. Aangezien men hierdoor alle andere systemen kan begrijpen vormt het dus een conceptual framework: een perfect model passend bij elke zakenman' '(pag. 19). Afgezien van het feit dat dit niet past in de omschrijving van een conceptual framework zoals de schrijvers die zelf hanteren in hoofdstuk 3, worden in deze paragraaf verbanden gelegd die mij volledig ontgaan. Zo wordt een uitspraak van Pacioli dat er orde moet zijn in verband gebracht met de 'ordnungsmäßige Buchführung'. Nog één citaat uit het boek mag ik u niet onthouden: 'In hoofdstuk 12 (van de Summa, CDK) welke over het journaliseren handelt, komt het waarderen van de inventaris aan de orde: Pacioli gaat reeds in 1494 (!) hierbij uit van actuele waarden, ja zelfs nog hoger: 'Als iets 20 schijnt waard te zijn, maak er 24 van zodat er meer winst gemaakt wordt'. Voor het inzicht in het vermogen is de actuele waarde van groot belang, naast een voorzichtige winstberekening, al was dit alleen al dienstig bij een eventuele verkoop van de onderneming.' (pag. 19). Nog afgezien van vreemde ideeën die hier naar voren komen over actuele waarden, zijn de geschetste verbanden volstrekt onduidelijk. Overigens komt dezelfde tekst over het conceptual framework van Pacioli al voor in twee eerdere geschriften van Volmer, namelijk in een artikel in Pacioli Journaal (september 1988) en in het proefschrift van deze auteur (pag. 102, 103).

Hoofdstuk 3 is gewijd aan het 'conceptual framework als basis voor de verslaggevingstheorie'. Ik heb reeds opgemerkt dat het dan te verwachten zou zijn dat deze basis ook wordt gehanteerd als uitgangspunt bij de behandeling van actuele verslaggevingsonderwerpen en dat dit in het boek niet gebeurt. In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens behandeld het Amerikaanse conceptual framework-project, de kritiek die hierop is gekomen van verschillende auteurs, het conceptual framework van het International Accounting Standards Committee en het conceptual framework van de Raad voor de Jaarverslaggeving. Hierover wordt opgemerkt 'De Raad voor de Jaarverslaggeving heeft onlangs een Conceptual Framework uitgebracht, geïnspireerd op het Amerikaanse voorbeeld van de FASB en het International Accounting Standards Committee, die wij in de voorgaande paragrafen bespraken' (pag. 38). In feite is het ontwerp-Stramien een vertaling van het IASC conceptual framework, met daaraan toegevoegd enkele aantekeningen van de Raad voor de Jaarverslaggeving. Dit is de auteurs blijkbaar ontgaan.

In hoofdstuk 4 over de structuur van de verslaggevingstheorie wordt verwezen naar Belkaoui's boek 'Accounting theory' op de volgende wijze: 'In dit hoofdstuk zetten we daarom de contouren van een verslaggevingstheorie uiteen, zoals onder meer beschreven in Belkaoui (1992)' (pag. 41). Wat daarna volgt (pag. 41 t/m 48) is echter een bijna letterlijke vertaling van de volledige tekst van Belkaoui (pag. 227-234) en vervolgens (pag. 49 t/m 51) een vertaling/samenvatting van delen van de tekst van het boek van Belkaoui (pag. 236-248), zonder dat dit wordt aangegeven.

Het voorzichtigheidsbeginsel

Het voorzichtigheidsbeginsel en de eenzijdige interpretatie die de auteurs hiervan geven, vormen de basis voor veel van de hoofdstukken 5 t/m 14 over actuele verslaggevingsonderwerpen. Voorzichtigheid wordt gedefinieerd op pag. 21: 'Voorzichtigheid is het inbouwen van

een mate van zorg bij het vormen van oordelen die nodig zijn bij het maken van de noodzakelijke schattingen in situaties van onzekerheid, zodanig dat activa of baten niet te hoog en passiva of kosten niet te laag worden weergegeven'. Deze definitie is ontleend aan het ontwerp-Stramien. In het ontwerp-Stramien wordt echter toegevoegd 'Het betrachten van voorzichtigheid laat bijvoorbeeld echter niet toe om stille reserves of overdreven voorzieningen te creëren, dan wel activa of baten opzettelijk te laag of passiva of kosten opzettelijk te hoog op te nemen. De financiële overzichten zouden dan niet onzijdig zijn en mitsdien het kenmerk van de betrouwbaarheid missen.' (paragraaf 37 van het ontwerp-Stramien). De auteurs merken terecht op dat het voorzichtigheidsbeginsel bij de invoering van de Vierde EEG-Richtlijn een belangrijke plaats heeft gekregen en dat dit beginsel een culturele achtergrond (onzekerheids-vermijding) heeft. Hoogendoorn (1993) gaat in zijn recente oratie uitgebreid in op de verschillende rol die het voorzichtigheidsbeginsel speelt in de Nederlandse wetgeving en in het ontwerp-Stramien en hij stelt dat dit leidt tot een botsing van dit beginsel in de wet en het ontwerp-Stramien. Hij geeft hiervan verschillende voorbeelden: onderzoeks- en ontwikkelingskosten, merken en uitgaverechten, voorraadwaardering, koersverschillen bij termijntransacties, disagio bij uitgifte van obligaties, ruilresultaten bij obligaties en eerste kosten bij levensverzekeringsmaatschappijen. In de Nederlandse wet (art. 384, lid 2) komt aan het voorzichtigheidsbeginsel een zelfstandige betekenis toe, waardoor op bepaalde wijze inhoud wordt gegeven aan de doelstelling van de jaarrekening (mede gebaseerd op kapitaalbescherming). In het ontwerp-Stramien speelt het voorzichtigheidsbeginsel een meer ondergeschikte rol, namelijk als onderdeel van de kwalitatieve eigenschap van informatie 'betrouwbaarheid'. Het criterium is hier dat er op een 'redelijk betrouwbare wijze' moet kunnen worden geschat. Hoewel in dit boek de definiëring uit het ontwerp-Stramien wordt overgenomen, blijkt dat de auteurs bij het beroep dat telkens gedaan wordt op het voorzichtigheidsbeginsel uitgaan van de wettelijke interpretatie van art. 384, lid 2. Dit leidt tot een eenzijdige interpretatie van het voorzichtigheidsbeginsel, die in strijd is met de door de auteurs zelf gegeven definitie van voorzichtigheid (pag. 21).

In de Memorie van Toelichting bij de Aanpassingswet Vierde EEG-Richtlijn staat voorts vermeld: 'Bij het formuleren van het beginsel dat bij de waardering voorzichtigheid in acht moet worden genomen, past de aantekening dat dit niet tot overvoorzichtigheid mag leiden, die de vorming van stille of geheime reserves tot gevolg heeft: aldus zou immers de getrouwheid van het beeld van het vermogen en resultaat in het gedrang komen, de eerste norm waaraan de jaarrekening moet voldoen.' In dit licht is de uitwerking die de auteurs geven van het voorzichtigheidsbeginsel vreemd. Zij stellen: 'Een typisch gevolg van het voorzichtigheidsprincipe is het fenomeen van de stille reserves. Wanneer de marktwaarde van de activa hoger is dan de boekwaarde ontstaan de zogenaamde stille reserves. Bij de veel toegepaste waarderingsgrondslag historische kosten, zal het duidelijk zijn dat deze stille reserves onvermijdelijk veel voorkomen in de praktijk van de jaarverslaggeving ... Hoewel sommigen bezwaar hebben tegen deze stille reserves, beschouwen veel ondernemingen deze als niet strijdig met een getrouw beeld van vermogen en resultaat en dit komt mede tot uitdrukking in de accountantsverklaring. Desalniettemin staat de wetgever expliciet toe dat voorraden exclusief de indirecte kosten worden gewaardeerd (art. 388, lid 2), zodat een stille reserve ontstaat en er zijn meerdere andere voorbeelden te noemen.' (pag. 22). De auteurs geven hier een ongebruikelijke interpretatie van het begrip 'stille reserves', waarbij er gelet op de definiëring blijkbaar vanuit wordt gegaan dat de marktwaarde maatgevend is.

Toch blijkt dat ook volgens de auteurs voorzichtigheid te ver kan gaan. 'Voorzichtigheid mag niet leiden tot irrationele, niet-getrouwe, onderwaardering', zoals dat geschiedt bij een variant van het vervangingswaardestelsel (zonder normale voorraden), waarbij tussentijdse prijsdalingen onmiddellijk als verlies worden geboekt, zonder afboeking op geboekte positieve herwaarderingen (pag. 60). Dit is volgens de schrijvers in strijd met het inzichtvereiste, maar hoe ver men dan wel moet gaan met voorzichtigheid wordt door hen niet aangegeven. Zie ook hierna.

Dat voorzichtigheid een groot goed is blijkt uit een bewering in een paragraaf over culturele contexten in verschillende landen: 'Opmerkelijk is dat landen waar een voorzichtig opgestelde jaarrekening domineert, zoals Japan, Duitsland en Zwitserland niet zelden een zeer grote welvaart en concurrentiekracht bezitten' (pag. 171). De auteurs achten een diepgaand onderzoek naar oorzaak en gevolg gewenst.

Creatieve oplossingen op basis van voorzichtigheid

Creativiteit kan de schrijvers zeker niet ontzegd worden. Voor verschillende onderwerpen worden nieuwe originele oplossingen gepresenteerd, die steeds als belangrijkste Leitmotiv hebben de voorzichtigheid. Ik noem de volgende:

1) De schrijvers bespreken het zogenaamde HIFO-stelsel van voorraadwaardering (highest in – first out), hetgeen inhoudt dat de goederen met de hoogste inkoopprijs het eerst worden geacht te zijn verkocht. Dit relatief onbekende systeem 'sluit adequaat aan bij het voorzichtigheidsbeginsel' (pag. 58 e.v.). Dit is het enige 'winstbepalingsstelsel' dat in een aparte paragraaf met een cijfervoorbeeld wordt uitgewerkt.

2) Als 'voorzichtige' en 'theoretisch

zeer goed verdedigbare methode' (pag. 133) voor de verwerking van bij acquisities betaalde goodwill bepleiten de auteurs een compromis tussen het direct ten laste van het eigen vermogen afboeken van de gekochte goodwill enerzijds en het activeren en afschrijven van de gekochte goodwill anderzijds. Activeren van goodwill moet worden afgewezen: 'Door activering van goodwill komt er 'lucht' op de balans: verwachtingen in plaats van reële waarden worden geactiveerd' (pag. 130). Definitieve afboeking van het eigen vermogen leidt tot een hoge rentabiliteit en soms zelfs tot een negatief eigen vermogen. Aangekochte goodwill wordt gedefinieerd als 'een vermogensvermindering door gedane betaling ter verwerving van toekomstige winstkansen, waardoor een aanvulverplichting ontstaat' (pag. 130). 'De theoretisch juiste oplossing is de goodwill zichtbaar negatief onder het eigen vermogen op te nemen als een aanvulverplichting en ten laste van de winst en verliesrekening dit negatief vermogensdeel te amortiseren over een in de bedrijfstak gebruikelijke (door historische ervaring bepaalde) periode' (pag. 134).

3) Voor de omrekening van jaarrekeningen in vreemde valuta wordt de zogenaamde 'gewijzigde tijdstipmethode' voorgesteld. Bij de tijdstipmethode (temporal method) worden liquide middelen, debiteuren en crediteuren omgerekend tegen de koers op balansdatum (slotkoers). Voor de overige activa/passiva wordt de gehanteerde waarderingsgrondslag gevolgd. Activa gewaardeerd in de buitenlandse jaarrekeningen tegen historische kosten worden omgerekend tegen de historische omrekeningskoers en activa gewaardeerd tegen de actuele waarde worden omgerekend tegen actuele koers (pag. 192). De gewijzigde tijdstipmethode is in zoverre 'gewijzigd' dat nog steeds 'activa en passiva gewaardeerd tegen marktprijzen worden omgerekend tegen de koers van de datum van waardering. Vervolgens wordt de laagste van de verschillende waarden (van actuele koers en historische koers, CDK) voor de activa en de hoogste voor de schulden bepaald. Wanneer er echter weinig risico is omdat bijvoorbeeld een aldus bepaald verlies wordt gecompenseerd door een tegengestelde winst, wordt dit verlies geamortiseerd over de levensduur van de balanspost. Samengevat: eerst wordt het tijdstipconcept gehanteerd, dan het voorzichtigheidsprincipe en vervolgens het matchingbeginsel. Er ontstaat een verfijnde tijdstipmethode' (pag. 199).

Onjuistheden

Naast de hiervoor reeds genoemde onjuistheden noem ik hier nog enkele belangrijke punten die aantoonbaar onjuist zijn. Ik vrees dat ik hier niet volledig zal zijn.

- In de wettekst van Titel 9 (pag. 239-256) zijn verwerkt: de Wet van 17 maart 1993, houdende bepalingen voor de jaarrekening van banken en een tweetal besluiten betreffende de Modellen Jaarrekening Banken, de Wet van 17 maart 1993 tot uitbreiding van het toepassingsgebied en van de uitzonderingen voor kleine ondernemingen in het jaarrekeningenrecht, de Wet computercriminaliteit van 23 december 1992 en het wetsvoorstel 'Bepalingen voor de jaarrekeningen van verzekeringsmaatschappijen'. In sommige artikelen zijn de door deze wetten ontstane wijzigingen onjuist overgenomen of hebben betrekking op een nota van wijziging in het wetsvoorstel, die nog niet is verwerkt (art. 389, lid 4 en de tussenvoeging van lid 5, de toevoeging van een nieuw lid 6 aan art 406). Voorts wordt in art. 360 het begrip 'coöperatieve vereniging' gebruikt in plaats van 'coöperatie'. De afdelingen 14 en 15 zijn, waarschijnlijk bewust, niet opgenomen, hoewel in de wetsbepalingen van eerdere afdelingen regelmatig verwijzingen naar deze afdelingen zijn opgenomen en er ook in het hoofdstuk over voorzieningen wordt ingegaan op de verslaggeving van verzekeraars en banken. Het ware juister geweest exact aan te geven tot hoever de tekst is aangepast aan wetswijzigingen.
- Hoewel de 'bepalingen voor de jaarrekening van banken' (afdeling 14) reeds in de wet zijn opgenomen en door de auteurs deels verwerkt zijn wordt hier in paragraaf 11.6.3 alleen van vermeld: 'Binnenkort zal een EEG-richtlijn voor de jaarverslaggeving van banken in de Nederlandse wetgeving verwerkt worden. Er komt dan meer openheid, maar met mate' (pag. 178). In deze paragraaf wordt niet ingegaan op de nieuwe wettelijke bepalingen, die vanaf 17 maart in de wet zijn opgenomen. In paragraaf 11.6.2 over het verslaggevingsbeleid van verzekeraars wordt ook met geen woord gerept over het nieuwe wetsvoorstel.
- Op pag. 158, 159 wordt de kern van exposure draft 42 'Construction Contracts' van het International Accounting Standards Committee onjuist weergegeven. Het is niet juist dat in deze exposure draft 'twee methoden van winstbepaling van onderhanden werk (zijn) toegestaan: toerekening naar rato van de werkvoortgang of toerekening aan de periode van gereed komen'. ED 42 stelt juist dat als de uitkomsten betrouwbaar kunnen worden gemeten, opbrengsten en kosten moeten worden toegerekend naar de mate van voltooiing (paragraaf 19); als dit niet het geval is moet toerekening aan de periode van gereedkomen plaatsvinden. De te hanteren methode is dus afhankelijk van de situatie. Er is geen sprake van een keuze tussen beide methoden.
- Ook het commentaar van de Raad voor de Jaarverslaggeving op ED 42 wordt verkeerd weergegeven. De auteurs stellen 'De Raad stelt dat het mogelijk moet blijven dat om praktische rede-

nen toerekening aan de periode van gereedkomen te hanteren' (pag. 159). Door een onvolledige weergave wordt hier een volstrekt verkeerd beeld gegeven. De RJ stelt in haar commentaar op ED 42 o.a.: 'Use of the completed contract method may also be acceptable for practical purposes, i.e. if an enterprise has a fairly even stream of construction contracts which have a contract period that is mostly shorter than one year and if the completion of these contracts proceeds according to a regular pattern. We suggest, in this case, that the completed contract method be allowed.'

- Er wordt regelmatig verwezen naar de 'Richtlijnen voor de Jaarrekening' (pag. 195, 197), terwijl bedoeld is 'Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving' ofwel 'Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving vanaf 1990'.

Conclusie

In het voorgaande heb ik aangetoond dat het boek een duidelijke structuur mist, omdat:

- niet een algemeen verslaggevingsmodel wordt geboden waaruit de gevonden oplossingen in principe zijn af te leiden (zoals de schrijvers wel beloven); er wordt bij het zoeken naar oplossingen voor actuele verslaggevingsvraagstukken niet meer gerefereerd aan het conceptual framework, maar alleen aan een eenzijdige (op de wet gebaseerde) interpretatie van het voorzichtigheidsbeginsel.
- er een zekere willekeur aanwezig is in de actuele verslaggevingsvraagstukken die worden behandeld: belangrijke vraagstukken zoals financiële instrumenten, belastingen, pensioenen, leasing, segmentatie, ontbreken volledig.

De eenzijdige interpretatie van het voorzichtigheidsbeginsel leidt mijns inziens weliswaar tot originele, maar niet tot realistische oplossingen voor de betreffende actuele verslaggevingsvraagstukken.
Voorts is er sprake van een groot aantal slordigheden en zelfs onjuistheden.
Voor opleidingsdoeleinden is het boek om bovenstaande redenen niet geschikt.
Mensen die goed zijn ingeleid in het vakgebied en die de geboden oplossingen kunnen relativeren zullen op een aantal punten in dit boek verrassende ideeën aantreffen. De onderbouwing van deze ideeën (anders dan op basis van het voorzichtigheidsbeginsel) laat echter te wensen over.
In ieder geval kan gesteld worden dat het boek recht doet aan de titel: 'Externe verslaggeving *nieuwe stijl*'.

Drs. C.D. Knoops

Literatuur

Ahmed Riahi Belkaoui, *Accounting theory*, 3de druk, Academic Press, London, enz., 1992.

M.N. Hoogendoorn, *Botsende beginselen in de externe verslaggeving*, Oratie, Universiteit van Amsterdam, 19 mei 1993, Amsterdam University Press, Amsterdam, 1993.

Drs. C.D. Knoops is als universitair docent verbonden aan de vakgroep Kosten- en Winstbepalingsvraagstukken van de Economische Faculteit van de Erasmus Universiteit te Rotterdam. Lid van de gebruikersdelegatie van de Raad voor de Jaarverslaggeving. Redacteur van de Kosten & Winst Nieuwsbrief.